

PRAKTICKÉ ZKUŠENOSTI Z AKTUALIZACE NADREGIONÁLNÍCH ÚSES

*Ing. Eva BIRGUSOVÁ¹, Ing. Petr ONDRUŠKA², Ing. Jan ŠTEFLÍČEK³,
Ing. Igor KYSELKA⁴*

¹*EKOTOXA s.r.o., Kosmákova 28, 615 00 Brno-Židenice, eva.birgusova@ekotoxa.cz,*

²*Dubnická dílna, Ateliér pro krajinářskou tvorbu, Lichnov–Dubnice 35, 794 01 Krnov,
petr@ondruska.cz*

³*Ateliér Zahrada, Laudova 1019/11, 163 00 Praha*

⁴*Ústav územního rozvoje, Jakubské nám. 3, Brno, kyselka@uur.cz*

ABSTRAKT

Príspevek se zabývá praktickými zkušenostmi z práce týkající aktualizace nadregionálních prvků ÚSES. V rámci tohoto díla došlo ke zpřesnění hranic nadregionálních biocenter zahrnutých do ÚTP NR a R ÚSES (1996) a doplnění o NR BC č. 2005, celkem se jednalo o 122 NR BC a 182 NR BK.

Podrobnost vymezení hranic NR BC jsou v měřítku 1:10 000, NR BK jsou v měřítku 1:50 000. Textová část díla je tvořena atributovými tabulkami ve formátu xls, jejichž název obsahuje identifikační číslo NR BC nebo NR BK, tabulky popisují přírodovědná, společenská a východiska pro jednotlivé prvky ÚSES. Přílohou díla je tabulka změn hranic vůči ÚTP jednotlivých NRBC a digitální vrstva s vyznačením jednotlivých úseků (změn).

METODIKA

Dílo bylo zpracovávalo dle Rukověti projektanta ÚSES, Löw, J., a kol., (1995) Brno, resp. Metodických postupů projektování lokálního ÚSES, Maděra, P., Zimová, E., (2005), Brno, s doplňujícími úpravami metodiky, závazný byl biotopový přístup.

Zpracovatelé po nastudování dostupných podkladů konkrétní skladebné části ÚSES provedli rekognoskaci terénu hranic a jejich revizi. Poté zakreslili vlastní navrženou hranici NR BC (případně osy NR BK), kterou dále přenesli nad katastrální mapou, ortofotomapou, ZABAGEDem a dalšími podklady (mapy ZCHÚ, Natura 2000, biotopové mapování, ÚPD, a dalšími) a předali ke kontrole/konzultacím na regionální pracoviště AOPK. Výsledná verze byla pak ještě konzultována na ředitelství AOPK.

Podkladové materiály:

- ZABAGED 1:10 000
- ZABAGED 1:10 000
- ZABAGED 1:50 000
- generel – ÚTP NR a R ÚSES (1996) – mapové vrstvy
- Mapa biotopů - mapové vrstvy v digitální podobě,
- Biogeografické členění v digitální podobě - bioregiony a biochory dle Culka.
- Vymezení území NATURA
- Nové vymezení NR ÚSES v oblasti NP Podyjí.
- NR BC 5 Vidrholec, NR Bc 68 Poustecká obora, NR BK v oblasti v.n. Nové Mlýny (vymezení GeoVision s.r.o.).
- Mapy ZCHÚ včetně zonace.

- Mapování biotopů v České republice, Härtel, H., Lončáková, J., Hošek, M., (2009), Praha,
- Katalog biotopů České republiky (Chytrý, M., Kočí, M., Kučera, T., (2001), Praha,
- Biogeografické členění České republiky I a II díl (Culek, m., a kol., (1996, 2003), Lelekovice,
- Mapa potenciální vegetace (Neuhäuslová Z., a kol., (1998), Praha
- ÚPD krajů a obcí a další.

Jako jedna z časové náročných fází při zpracování celého díla bylo zajištění a předání podkladových dat. Nejednalo se jen o data zajišťovaná zadavatelem, ale i data, která si zpracovatel zajišťoval sám, například Zásady územního rozvoje(dále jen ZÚR), Vyšší územní celky (dále jen VÚC), Územně plánovací dokumentace (dále jen ÚPD), atd.. Co se týká dalších podkladů, jedním z velkých problémů, který zpracování díla komplikovaly, byly chybějící údaje z lesních hospodářských plánů (dále jen LHP) a mapy prostorového rozdělení lesa. Nebylo proto možné je využít ani pro srovnání aktuální druhové a věkové skladby porostů, ani jako podklad pro vymezení hranic NR BC. Data LHP se nepodařilo získat z důvodu vysoké ceny za poskytnutí od největšího subjektu s právem hospodaření v lesích - Lesů ČR. Částečnou náhradou bylo využití mapového serveru ÚHÚL. V některých případech data poskytly správy CHKO.

Požadavek zadavatele vymezit hranice NR BC na hranici parcel KN se zpočátku nejevil jako problém, podklady - tedy digitální hranice parcel KN pro zpracování na takovou podrobnost však nebyly poskytnuty a získávaly se prostřednictvím wms služby při GIS, kde se často musely řešit technické problémy s připojením (délka, doba trvání, časté výpadky nebo staré předpisy).

Dalším problémem vyskytujícím se po celou dobu řešení projektu bylo získávání a ověřování údajů ÚPD.

ÚPD krajů:

- mapy ZÚR jsou většinou ve formátu PDF a při zvětšení jsou údaje nepřesné,
- v případě, že byl podklad v digitální podobě, nebylo možné ho v některých případech z technických důvodů použít
- některé ZÚR neřešily nadregionální ÚSES
- ZÚR v některých krajích nejsou schváleny a existují pouze VÚC, který v některých případech ÚSES neřeší.

Územní plány jednotlivých obcí (dále jen ÚP):

- jen některé byly v digitální podobě
- často byly však jen v rastrovém formátu, se kterým se dalo jen pomalu pracovat a kontrolovat jej s vlastním návrhem hranice či osy.
- ÚP malých obcí, zvláště staršího data zpracování řeší jen samotný sídelní útvar.

Aktualizace vycházela z nových podkladů, zejména z mapování biotopů, dále z podkladů doposud vůbec nebo nedůsledně zohledňovaných - Natura 2000 a další prvky

ochrany přírody, případně biogeografické členění v jeho komplexnosti. Oproti ÚTP se, jak již bylo výše uvedeno, důsledně vycházelo z hranic katastrálních pozemků. Zkušenosti z územního plánování mluví jednoznačně pro přesné jednoznačné vymezení skladebných částí ÚSES. Problémem byla již zmíněná absence digitální katastrální mapy.

Z územně plánovací praxe je známo, že příslušnými orgány ochrany přírody jsou nadřazené části ÚSES pozměňovány bez ohledu na jejich charakter a metodiku vymezování (př.: biokoridor osy teplomilné doubravní je v řešeném ÚP obce přeložen do nivy). Otázkou je závaznost podkladu nadregionálního ÚSES při územním plánování. Nadřazený ÚSES by měl být - je výchozím podkladem pro územní plánování na všech úrovních. Územní plán by se měl NR ÚSES podřizovat a ne naopak. Na druhé straně by NR ÚSES měl být vymezen tak, aby nedocházelo ke konfliktům při zpracování územních plánů, čemuž je ovšem někdy těžké se vyhnout. Zjevné nesoulady, jako překryv se zastavěným územím, zjevné difference ve vymezení ÚSES a dalších prvků ochrany přírody, neodůvodněné zásahy do ZPF apod. jsme se snažili eliminovat.

Během zpracování se potvrdilo, že přes obrovský pokrok v možnostech využití IT technologie je tato oblast stále v plenkách. V některých případech působila spíše jako bariéra při projednávání. Jedním ze závěrů je potřeba jednotného formátu podkladů i výsledků, schopnost komunikace mezi různými pracovišti, možnost využití kompatibility různých programů atd. atd. Klíčově při zpracovávání bylo využití wms služeb, což vyžaduje jednak kvalitní a výkonnou techniku, jednak kvalitní připojení a nepřetržitě fungující příslušné servery. Jak se ukázalo, na některých serverech je přesnost zákresu chápána dost velkoryse.

Velkým problémem NRÚSES se ukázalo, že bez obecně platné metodiky se jen velmi obtížně dosahuje zmenšení výměry NR BC na doporučenou rozlohu 1000 ha. Samotný tento parametr je s těžší zdůvodnitelný a v metodice se objevil až posléze. Ve skutečnosti jen málo původních vymezení v ÚTP tento parametr splňovalo.

Jak už to u složitých krajinných problémů bývá, jen málokdo je ochotný stále obhajovat a zdůvodňovat náročné odborné důvody, které předcházely dnešnímu vymezení. Proto se ztrácí tzv. „paměť místa“, tedy z odborného hlediska významný aspekt, o němž je nutné prohlubovat znalosti. V případě ÚSES vzniká tento problém při každé změně hranic.

To naráží na další komplikace ÚSES. Není to ryze odborná disciplína, společenská hlediska velmi často mají větší vliv na výsledné řešení než odborné argumenty. Najít optimální hranice potom bývá spíše regionální a dobovou záležitostí a lze předpokládat, že se budou měnit. Proto by také bylo velmi účelné soustavně prohlubovat znalosti o principech fungování a minimálních parametrech částí ÚSES, abychom na tyto situace byli stále lépe připraveni.

Aktuální informace o území jsou díky mapování Natura 2000 na velmi dobré úrovni. Daleko obtížnější (ne neřešitelné, ale v čase a způsobu interpretace nepohotové, diskutabilní, závislé na výši odborné "hodnosti") se jeví informace o potenciálních podmínkách území. Zde by se pro praxi dalšího vývoje NR ÚSES velmi osvědčilo vypracování generalizovaných podkladů o potenciálních podmínkách především bioregionu, tedy zjednodušená data o reprezentativních ekosystémech a cílových společenstvech. Nám, jednotlivým zpracovatelům, je jasné, že dosažené výsledky poskytují jen základní přehled, který je nutné systematicky prohlubovat.

I v budoucnu bude probíhat zpřesňování hranic a především zonace území ÚSES, neboť je nutné stále aktivněji rozvíjet a měnit plochy ÚSES podle ekologických principů. K tomu je nezbytné nalézat argumenty, společensky přijatelné řešení a technologie i ekonomické nástroje.

Složitým problémem se rovněž ukazuje ne vymezení NR BC, ale hlavně NR BK, protože musí protínat území s velmi nízkou stávající ekologickou stabilitou. Dosáhnout potřebné změny je ve většině případů hlavně problémem politickým a ekonomickým. Stavba a investice vložené do parcely jsou pro propojení ekologických sítí větší překážkou než stále labilnější ekologická stabilita. Zdá se, že vymezování skladebných částí ÚSES je (v detailu) kontinuální práce, diskutabilní je rozhodný bod pro ukončení této práce.

Otázkou je další osud ÚSESu. Obecně je rozšířen názor, že se jedná o obtížně vymahatelný institut, v praxi ovšem je již celkem zaběhnutý a respektovaný. Příslušné operační programy ŽP dávají navíc dostatečné možnosti kompenzací a podpor, které by mohly "zatraktivnit" ÚSES v očích majitelů pozemků, tyto programy jsou ovšem jen dočasné. Řešením by bylo výrazněji ÚSES začlenit do legislativy.

ÚSESu neprospívá ani dosavadní roztržičnost na již zmíněné ÚTP, ZÚR, VÚC, ÚAP aj. V tomto případě musí být kladen důraz na to, aby podklad byl jednoznačný a homogenní v celostátním rámci.

Tento příspěvek neprošel recenzním řízením.